

aylık ansiklopedik dergi

ISSN 1019-4681
212163 - 2002/3

ÖZEL SAYI

1935 İstanbul Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi

Otuz Yurdun Kadınları

NAZLI ÖKTEN

1935 yılında Türk Kadınlar Birliği'nin, İstanbul'da, 18-24 Nisan tarihleri arasında IAW'nin (International Alliance of Women)¹ dünya çapındaki toplantısına ev sahipliği yaptıktan hemen sonra kapatılması, geriye dönüp baktığımızda Türkiye'de kadın hakları tarihinin en ilginç ve ironik olaylarından biri olarak görülebilir. 1934 yılında, birçok Batılı devletten de önce kadınlara seçme ve seçilme haklarını tanıyan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin bu kongreye ev sahipliği yapması, elbette çok önemli simgesel anlamlar taşımaktadır. Bu anlamda Türk Kadınlar Birliği'nin bu kongrenin ertesinde, artık işlevini tamamladığı gerekçeyle kapatılması da, aynı ölçüde önemli -ve daha az simgesel- içermelere sahiptir. Zafer Toprak, bu konu-

da yapılmış nadir çalışmalardan birinde, tarihin bu ironisini, ulusal güvenlik giderlerinin bütçedeki payının arttığı bir dönemde, Uluslararası Kadınlar Birliği'nin barış ve silahsızlanma yanlısı bir tavır sergilenmesine bağlamaktadır.² Yeşim Arat ise, bunu daha geniş anlamda, modernleşmekte olan devletin kamusal alan üzerindeki kısıtlayıcı kontrolüyle açıklamaktadır.³ Kadınların nereye kadar ve nasıl özgür olacakları devletin kontrolünde kalmalıdır; özerklik işareti gösteren yapılanmalara tahammül gösterilemez. Kuşkusuz her iki açıklama da gerçeği farklı düzeylerde kucaklamaktadır. Yeni kurulan ulus-devletin kamusal alanın kontrolü ve ulusal politikaların belirlenmesi gücünü elde bulundurmamak konusundaki kesinliği, feminizm ve milliyetçilik sorunsalını başka bir bağlamda yeniden okuma fırsatını vermek-

tedir. Bir başka okuma fırsatı da feminizm ile emperyalizm arasında kurulan ilişki ve bu bağlamda feminist oryantalizm tartışmasıdır. Ancak bu yazının mütevazı çabası, kongre boyunca gazetelerde çıkan haber ve röportajlardan yola çıkarak bazı kesişme noktalarını açığa çıkarmaktır.

Bu kongrenin Türkiye'de kadın hakları tarihiyle ilgili milat noktalarından biri olmasının yanı sıra, kadın hareketlerinin ilk dalgasının uluslararasılaşma ve kolektif bir kimlik oluşturma çabaları açısından da özel bir önem taşımaktadır.⁴ Leila Rupp, kadınları ulusların sınırlarının ötesine çeken şeyin ne olduğunu sorguladığı makalesinde üç büyük örgütlenme üzerinde durur: Uluslararası Kadın Kurulu (International Council of Women; ICW), Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın Ligi (Women's In-

* Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

** Bu yazının çıkış noktası olan Kongre Pulları'ndan yararlanmama izin veren koleksiyoncu Sedat Güççağlayan'a teşekkür ederiz.

1 İlk adı International Women Suffrage Alliance'dan, International Alliance of Women for Suffrage and Equal Citizenship'e çevrilen birliğin adı, oy kullanma hakkının birçok ülkede elde edilmesinden sonra varlık nedenini genişletmesini simgeler biçimde de International Alliance of Women adını almıştır.

2 Toprak Z., 1935 İstanbul Uluslararası "Feminizm Kongresi" ve Barış, *Düşün*, 1986.

3 Arat Y., From Emancipation to Liberation: The Changing Role of Women in Turkey's Public Realm, *Journal of International Affairs*, Güz, 2000, 54, no. 1. Arat, nedense İstanbul'daki kongreyi örgütleyen International Alliance of Women'dan, söz ederken International Federation of Women adını kullanır.

4 1908'de U.S. Women's Suffrage Alliance'ın başkanı olan Carrie Chapman Catt üyelere yaptığı bir konuşmada, "kızkardeşçe bir sempati, kadınlığa inanç ve umut dolu bu toplantıdan, her ülkeden kadınların duyabileceği ve dünya çapındaki ordumuza katılmaya davet edeceğimiz bir muhtıra çıksın istiyorum" der. 1915'deki Hague Kongresi de tüm ulusların kadınlarını, dünya kadınlarını, savaşın kan ve nefretine karşı çıkmaya, uygarlık ve ilerleme idealleri için birleşmeye çağırır.

ternational League for Peace and Freedom; WILPF) ve Uluslararası Kadınlar Birliği (International Alliance of Women; I-AW).⁵ Rupp, kurucularının çoğu Avrupa kökenli, Protestan ve seçkin kadınlardan oluşan uluslararası yapıların ortaya koyduğu kolektif kimlik modellerinin de küresel güç ilişkileriyle yakından ilgili olduğuna dikkat çeker. Bu uluslararası oluşumlara katılmak için birden fazla dil bilmek, seyahatleri karşılayacak maddî olanaklara sahip olmak gerekir. Rupp'un gösterdiğine göre, 1935'te İstanbul'da yapılan kongreye başkanlık eden Margery Corbett Ashby'nin ailesi, başkanlığa seçilmesindeki önemli bir etkenin de, bunun gerektirdiği masrafları karşılayacak maddî durumda bulunması olduğuna inanmıştır.⁶ Gerçekten de İstanbul'daki kongreye Japon kadınları, maddî kaynak bulamadıkları için gelemediklerini açıklamış; Seylanlı Müslüman kadınlar, ancak Avustralyalı bir üye aracılığıyla bir mektup gönderebilmişlerdir. İran adına katılan delege, Ferhunde Rıza Çorabci, zaten ticaret yapan eşi nedeniyle birkaç yıldır İstanbul'dadır ve "memleketi tarafından murahhas intihab edildiğini" telgrafla haber almıştır.⁷ Ercüment Ekrem Talu'nun "Arsiulusal Kadın Birliğinin sayın başkanı Madam Korbet-Eşbinin" Pera Palas'ta gazetecilere verdiği çayın ar-

Uluslararası Kadınlar Kurumu azaları toplu halde.

dından yazdığı yazının yarısını, Romanya adına kongreye katılan Prenses Kantagüzen'in, Romanya'nın en asil ve en zengin bir hanedanına mensup, hayattan her türlü nasibini almış bu kadına methiye ayırır.⁸ Talu, yazısını şöyle tamamlamaktadır: "Kadınların, hâlâ bazı ülkelerde tanınmak istenilmeyen haklarından bahsederken, Prensesin gözlerinde birdenbire parlayan heyecan kıvılcıklarını tarif edemem. Bütün bir ömrün umdesini ifade eden bu bakışlarda şahsî ne bir emel, ne de bir ihtiras vardı. Yalnız ve yalnız, bütün haklarına kavuşacak olan kadınlığın da iştirakile yeryüzünde devamlı bir sulhun teessüsü arzını okudum". Zaffer Toprak'ın da vurguladığı gibi, barış İstanbul'daki kongrenin en büyük temennisidir; kadınların barış arzularının nasıl temellendiğine birazdan değineceğiz. Ancak, Birlik başkanı Margery Corbett Ashby'nin 1935 Mart'ında İstanbul'a gelmeden önce, Filistin'i ziyaret ettiğini hatırlarsak, barış sorunsalını dayatan aciliyetin, sadece yaklaşan II. Dünya Savaşı ol-

madığını da görürüz. Doğmakta olan Filistin sorunu ve Araplar ile Yahudiler arasındaki gerginlik, Doğu-Batı ayrımını uluslararası dayanışma önünde bir engel olarak koyuyordu. Charlotte Weber, Asby'nin Yahudi kadınlara baktığında feminist davayı ilerleten kız kardeşler görürken, Arap kadınlarının milliyetçi dava etrafında örgütlenmesini kadının siyasete atılması açısından olumlu bir gelişme saymamasına dikkat çekmektedir.⁹

Bu açıdan bakıldığında, İstanbul'daki kongre, kendi toplumlarında "öteki" olarak varolma haklarını arayan Batılı kadınların, Ortadoğu'nun başladığı yerde diğer bir "öteki" ile karşılaşma anlarından biridir. Ataerkil düzen, Batı'dan temizlenmesi gereken bir Doğululuk alameti olarak sunulduğu ölçüde, bu iki ötekilik durumu iç içe geçer. Joyce Zonana'nın tanımladığı şekliyle "feminist oryantalizm", yalnızca Müslüman kadınlara dair klişeler içermekle kalmaz, Batılı erkekleri de, "geri kalmış, Doğulu"

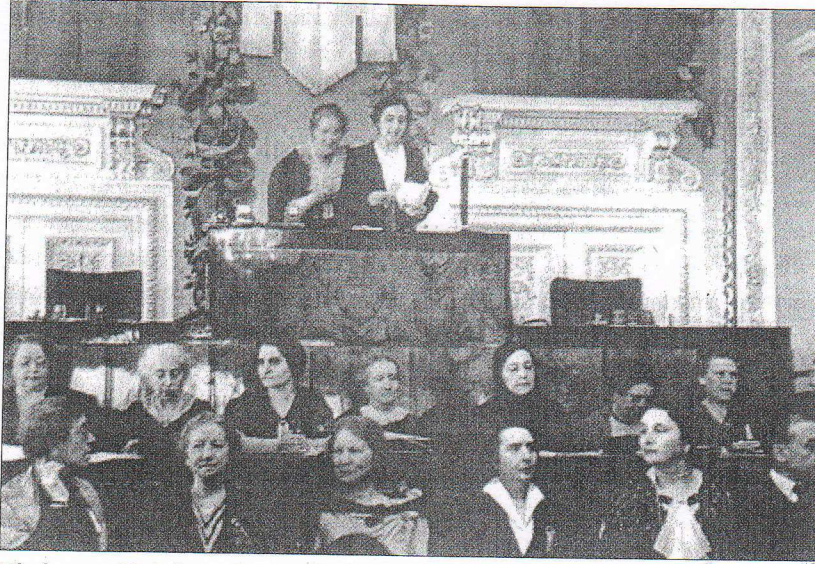
5 Rupp L.J., "Constructing Internationalism: The Case of Transnational Women's Organizations, 1888-1945", *American Historical Review*, Aralık 1994.

6 Charles Corbett'in abisine mektupları, 8 Aralık 1922, 477.kutu, Margery Corbett Ashby Papers, Fawcett Library, Rupp L. J., "Constructing Internationalism: The Case of Transnational Women's Organizations, 1888-1945", *American Historical Review*, Aralık 1994.

7 *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1935.

8 *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1935.

9 Weber C., "Unveiling Scheherazade: Feminist Orientalism in the International Alliance of Women, 1911-1950", *Feminist Studies*, Bahar 2001, cilt 27, s. 125.

Uluslararası Kadınlar Birliği'nin İstanbul'daki toplantısından bir enstantane.

Uluslararası Kadınlar Kurumu'nun iki değerli mümessili: Hindistan mümessili Şerife Hatun Begüm ile Mısır mümessili Havva İdris.

yaklaşımlar içinde olmakla suçlar.¹⁰ Weber, Uluslararası Kadınlar Birliği'nin yayın organı *Jus Suffragii*'de yayımlanan yazılardaki oryantalist klişelerin ardından 1923 yılında Türk-İngiliz Derneği sekreteri Arthur Field tarafından yazılan bir makalede, Batı toplumlarının Müslüman kadınlar

10 Zonana J., "The Sultan and the Slave: Feminist Orientalism and the Structure of Jane Eyre", *Revising the Word and the World*, ed., Veve Clark et al., University of Chicago Press, 1993.

mesalesini ele alan Ağaoğlu Ahmed, "Kadın hakkını ta ilk devirlerden beri tanıyan yegane millet Türklerdir!" başlığı altında, Müslümanlık öncesi Arap âdetlerinin kadınları nasıl aşağılayıp ezdiğini anlatır. Türklerin âdetlerinin Cermenlerle yakınlık gösterdiğini iddia ettiği yazısını şöyle tamamlar: "Türklerin, şark âleminde ve İslâmiyet içinde, kadınlığa karşı aldıkları tavra asla şaşmamalıdır. Bu, Türk seciyesinin öteden beri göster-

diği bir hususiyetin yeni bir tezahürüdür. Bu, tarihî oluşların gidişine bir misaldir. Böyle bir vak'a Araplar veya Hindular arasında çıkmış olsaydı, hakikaten hayreti mucib olabilirdi".

Oysa kongrenin ertesinde Mısırlı bir feminist, 1923'te Roma'daki Kadınlar Birliği toplantısından dönüşte Kahire tren istasyonunda peçesini çıkarıp atmakla tanınan Hüda Şaravi (Hüda Şaravi Paşa olarak anılmaktadır), "Siz Büyük Şefinize Atatürk diyorsunuz. Biz onu Ataşark diye anarız. Çünkü yalnız Türkiye'nin değil bütün şarkın ve bilhassa kardeş Mısır'ın da Atası ve önderidir"¹¹ diyordu. Şaravi, Doğu-Batı ayrımı konusunda nettir: "...Esasen şark daima sulh istemiştir. Garbde de sulhun takdir edilmeye başladığını ve garb kadınlarının da sulh için çalıştıklarını görmek memnuniyetimizi mucib olmaktadır".

Yine *Cumhuriyet* gazetesinin aktardığına göre, "Paris Suvarın sureti mahsusada buraya gönderdiği muhabir, M. Jan Barua", telefonla gazetesine gönderdiği ilk yazıda şöyle der: "...Fakat acaba Loti'ye demiş olsalardı ki, onun acayip gönlünü işgal eden bu esrarengiz kadınlar, günün birinde yüzlerini örten peçeleri atacaklardır. Acaba ne düşünürdü? Sonra daha ileriye giderek, her türlü ananelerden sıyrılan bu kadınların esiri bulundukları erkeklerle müsavi ve dünyada her kadından fazla hür olarak bütün yer-yüzündeki kızkardeşlerini Abdülhamid'in sarayında toplanmağa davet edeceklerini aklına getirir miydi?... Yıldız, Türk kadınının eski devirlerdeki esaretinin sembolüdür. Sultanlar, odalıklar, halayıklar bu ağaçlık tepenin üzerinde, hünkârla oğullarının saraylarında yaşarlardı. Dünya ile alakaları kesilmiş, mahpus yüzlerce kadın, burada şekerlemeler geveliyerek, saz çalarak ve efendilerinin iltifatını bekliyerek şişer, oturlardı." Yazının

11 *Cumhuriyet*, 28 Nisan 1935.

başında Türklerin Pierre Loti'yi gülümseyerek, büyük bir şair olarak andıklarını, ama ananelerinin müverrihi olarak kabul etmediklerini söyleyen Fransız gazeteci, görünüşe bakılırsa bu uyarıya pek de itibar etmemiş.

Yunan *Akropolis* gazetesindeki bir haberde yine Pierre Loti'nin kemiklerinin sızlayacağı yazılırken, aynı katıksız oryantalist hayıflanmayla karşılarız: "Artık cennet hurilerine, esrarlı feracelere, şüpheli pencere kafeslerine ebedi elveda! Bir daha dönmemek üzere giden sultan saraylarının kurnaz harem ağaları, muhabbet odacıları sizlere de uğurlar olsun!"

Cumhuriyet gazetesi 18 Nisan 1935 tarihinde kongrenin başlangıç haberini verirken yine Yıldız Sarayı'nı ele alıyor ama "...düne kadar Türk kadınına mahpus hayatı yaşatan saltanatın eski ocağında Türk kızının dünya kadınlarını toplamış olması yönünden..." cümlesinden okunabileceği gibi bunu *Cumhuriyet*'in saltanata karşı zaferini simgelediğinin altını çiziyordu. Yine aynı haberde aktarılan bir anekdot, Fransız sufrajelerinin belli bir alaycılıkla, "Biz galiba Türk kadınları intihab hakkını elde ettikten sonra bu hakkı kazanabileceğiz" dediklerini hatırlatmaktadır. Kongreye gelenlerle röportajlar yapan Suad Derviş, Fransız üyelerden birine Fransa'da kadınların neden hâlâ seçme ve seçilme haklarını alamadıklarını sorduğunda aldığı cevap, yurttaşlık, din ve devlet ilişkilerini ilginç bir biçimde vurgulamaktadır: "Bizde kadınlara intihab hakkı verilmemesinin sebebi şudur: Kadınların ekserisi dindar katoliktirler zannediliyor. Eğer kadın siyasi hayata girerse gene klerikalizmin de politikaya karışacağından korkuluyor. Bundan başka bir sebep yoktur."

Suad Derviş'in *Cumhuriyet* gazetesi için yaptığı yazı dizisi kapsamında görüştüğü Amerikalı üye Josephine Shainin ile arasında geçen konuşma da, kadınların bir yandan uluslararası

bir dayanışma arayışındayken kimi zaman da kendi uluslarını temsil lehine bir savunma içinde olmalarının çok güzel bir örneğidir. Shainin, Suad Derviş'in, Amerikan kadın hareketinin, yerli Amerikan kadınların ne yaptığı sorusuna şöyle cevap verir: "Kırmızı derili Amerikalılar nüfusun çok cüzi bir kısmını teşkil eder ve onları kendi iptidaî hayatlarında kendi başlarına bırakmağı tercih ediyoruz. Onlar, o yaşayışlarından daha mes'uddurlar".¹² Bu cevap, uluslararası bir kadın kongresinde verilmiş olmasını göz önünde bulundurduğumuzda, feminist dayanışmanın katetmek zorunda kaldığı yolun ne denli uzun ve çetin olduğunu ortaya koyuyor; hak ve sorumluluklar evreninin bittiği yerde içeri alınamayacak, "evcilleştirilemeyecek" ötekiler yaşıyor. Amerikalı üye, zenci kadınlara ilgili soruya çok daha olumlu cevaplar vermekle birlikte sonunda Suad Derviş'e "Amerika'dan konuşurken niçin zencilerden bahsediyorsunuz?" diyerek çıkışır. Suad Derviş, kolayca geri adım atar ve bunun her gün bir linç vakasını haber yapan Avrupa gazetelerinin bir hatası olduğunu söyler. Ve Roosevelt'in "New Deal"i hakkında bir soruyla konuyu değiştirir.

Suad Derviş'in temkinle davranmasındaki sebeplerden biri, bir tür eziklik duygusunun sonucu olarak yorumlansa da, bir diğeri de Türk Kadınlar Birliği'nin kendisine şüphelerle yaklaşmasıdır. Müslüman Hintli kadınlarla vapurda söyleşi yapmasının Türk Kadınlar Birliği üyeleri tarafından engellendiğini belirten Derviş, Kadınlar Birliği Başkanı Latife Bekir'in, kadınlardan aldığı anketleri kontrol etme talebini reddettiğini söyler. "Biz olmasaydık Birliğin yaptığı bu kongre, Yıldızla en yakın İstanbul mahallelerinde bile duyulmazdı" diyerek, sadece basının

rolünü vurgulamakla kalmaz, Türk Kadınlar Birliği'nin tutumu hakkında da bir fikir vermiş olur. Türk kadınlarının zaferi Batı'ya kanıtlanacaktır ama bunu yaparken sorun çıkarabilecek beyanların kamuoyuna sızması engellenecektir. Benzer bir korumacı tavır, Derviş'in kendisinde de görülür. Avustralya üyelerinden Linda Littlejohn'un kendisine "Hatta sizde vaziyetlerin daha iyi olduğunu öğrendim. Çünkü sizde müsavi iş için kadınla erkeğe müsavi ücret veriliyormuş" demesi karşısında, "Kendisine bu malumatı yanlış verdiklerini söylemedim ve konuşmakta devam ettik" diye yazar. Sanki ulusal bir gazeteye yazmıyor da bir dostuna bir sır veriyor gibidir. "İçerisi", biz bize olduğumuz yer, ev, vatan, dışarıya karşı kapanıp korunabilir bir şeydir.

Suad Derviş, görüştüğü her kadına üç sorudan oluşan bir anketi uygulamaktadır:

- 1- Kadın asker olabilir mi?
- 2- Kadınların istemedikleri çocukları düşürmeye hakları var mıdır?
- 3- Ahlakta müsavattan ne anlıyorsunuz?

Konuştugu kadınların çoğunluğu, sözleşmişçesine kadın tabiatının savaşılmaya müsait olmadığını, çocukları doğuranlar olarak şefkat duygularını daha fazla barındırdıklarını söyler. Ancak kadının savaşa karşı olması gerektiğine dair bilinç, sadece bu biyolojik determinizmle sınırlı olmasa da, kadınların savaşlara nasıl engel olabileceği sorusunun cevaplarından biri istisnasız, çocukları barışçı yetiştirmektir. Onun dışındaki gelişmelerin, en azından şimdilik, kadının gücünün yetmeyeceği bir yerde olduğu vurgulanır. Bu anketlerin yanı sıra sürdürülen, "Feminizm için Türk kadını ne düşünüyor" yazı dizisinde görüşlerini belirtenlerden birinin, Dr. Perihan'ın da deyişiyle "Kadının dünyada sulha taraftar olması onun ahlakının biyolojisiinde köklemiştir".¹³ Elbette karşıt

¹² *Cumhuriyet*, 19 Nisan 1935.

görüşler de vardır. Kimi kadınlar da, yine aynı yazı dizisinde feminizm hakkında görüşlerini belirten Felsefeci Belkis gibi, "Sulhun anahtarını kadının vereceği terbiyede değil, silah fabrikalarının susmasında aramalı..."¹⁴ diye düşünmektedirler. Felsefeci Belkis Halim Etem gibi düşünenlerden biri de, kongrenin ertesinde yazan Sabiha Zekeriyya'dır (Sertel). "Yanlış Yolda Giden Feminizm" başlıklı yazısında, "Kadının yalnız başına göreceği bir dava yoktur... Tazyik edilenin, tazyik edene karşı davası..." diye yazsa da içine konduğu köşenin adı, Kadınlık Dünyası'dır.

Aslında Türk Kadınlar Birliği Başkanı Latife Bekir'in kongre açılışında yaptığı konuşma, bir yanıyla kendi birliğinin kapanış konuşması gibidir: "Bundan böyle Türkiye'de bir kadınlık meselesi yoktur ve burada erkek gibi kadın da bir tek şefin idaresi altında memleketin iyiliği için çalışmaktadır".¹⁵

Kongrenin bittiği günlerde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan bir haber, kongre boyunca ancak ulusal ve uluslararası siyaset boyutlarıyla sınırlanan toplumsal cinsiyet meselesinin bugün olduğu gibi dün de hiç basit olmadığını, Yıldız Sarayı'nın duvarlarının ötesinde hayatın sınır tanımadan aktığını hatırlatıyor bize. "Kızla nişanlanan kızın davasına dün de bakıldı" başlıklı haberde, erkek kırlığına girmekten hoşlanan Melek isimli bir kızın Ayşe adında başka bir kızla nişanlandığını ama gerçek ortaya çıktığında kendisini terk eden Ayşe'yi ölümle tehdit ettiği için mahkemelik olduklarını okuyor. Haberdeki "Mahkeme gizli görüldü, hadisenin kahramanı kız=erkek Adliye'ye gelmedi" altbaşlığındaki eşitlik işareti ne çok şey söylüyor!

13 Cumhuriyet, 22 Nisan 1935.

14 Cumhuriyet, 20 Nisan 1935.

15 Cumhuriyet, 19 Nisan 1935.

Kongreden Geride Kalan "Tarihin Küçük Pencereleri": PULLAR

Posta ve Telgraf İdaresi, kongrenin bir hatırası olmak üzere 15 çeşit pul bastırmıştır. Kongre tarihinden başlamak üzere 31 Nisan 1935'e kadar geçerli sayılacak olan bu pullar için Uluslararası Kadınlar Birliği Türk hükümetine bir de teşekkür mektubu iletmıştır. Bilindiği gibi I. Dünya Savaşı sonrası pullar, sadece posta hizmetleri açısından değil, bir tür propaganda amacıyla da kullanılmıştır. Tarihsel anlamda belirleyici ve kalıcı olduğu düşünülen olay ve kişilerin imgelerini genel dolaşıma sokan bu küçük pencerelerden bakmak her zaman zevkli ve ilginçtir. Kongre için basılan 15 pul da buna bir istisna teşkil etmez. Hepsinin üzerinde, dönemin uluslararası sayılabilecek dili Fransızca olmak üzere, **XIeme Congrès Suffragiste International** (XII. Uluslararası Sufrajeler Kongresi), İstanbul 1935 yazan pullar, 20 paradan başlayıp 100 kuruşa uzanan bir değer yelpazesinde hazırlanmıştır.

Tanınmış kadın portrelerini içeren yedi puldan altısında, o güne dek Nobel Ödülü kazanmış kadınlar yer almaktadır: bilim alanında Mari-Curie Swadowska, edebiyat alanında Selma Lagerlöf (İsveçli yazar), Sigrid Undset (Norveçli romancı), Grazia Deledda (İtalyan romancı), barış alanında Bertha Von Sutter (Kont Kinsky'nin kızı, Avusturya imparatorunun mabeyncisi ve feldmareşal, pasifist eğilimleriyle tanınmıştır), Jane Addams (1915 Lahey Uluslararası Kadınlar Kongresi'nin divan başkanlığı yapmış ve ardından Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadınlar Birliği'ni kurmuştur). Pullarda yer alan yedinci kadın portresi ise, İstanbul'daki kongreyi gerçekleştiren Uluslararası Kadınlar Birliği'nin 1923'e dek başkanlığını yapmış olan Carrie Catt Chapman'dır. A.B.D. anayasasının kadınlara oy hakkı veren 19. ek maddesinin kabul edilmesi için mücadele veren kadın hareketine 25 yıl önderlik etmiş olan Chapman, aynı zamanda bir silahsızlanma yanlısı olarak tanınır.¹⁶ Tüm bu kadınların ortak yanı, uluslararası platformda başarıları-

la tanınıp kabul görmüş olmalarıdır. Chapman dışındakilerin hepsinin Nobel ödülü sahibi olması, aralarında neden hiçbir Türk kadınına yer verilmediğini açıklar gibidir. Uluslararası başarı ölçütünün gözetilmesi ve bu ölçüt için Nobel ödülünün seçilmesini tartışsak da, Türk kadınlarının pulların üzerindeki temsiline ancak çalışan, anonim kadınlar olarak gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Gerçekte, pulların üzerindeki tek Türk, Türk kadınlarının kurtarıcısı (Libérateur des femmes turques) başlığıyla tanımlanan Mustafa Kemal Atatürk'tür (sadece Kamal Atatürk olarak yazılmıştır). Kongre pulları arasında en yüksek değere sahip olan (100 kuruş) bu pulda Atatürk, o dönemki görüntüsüyle, bıyıklı, fraklı, profilden resmedilmiştir.

Değişik mesleklerde çalışan kadınların resmedildiği dört pulda, sekreter, öğretmen, köylü kadın ve pilotla karşılaşırız. Sekreter diye tanımladığımız, dönemin modasına uygun giyinmiş, bir daktilonun başında, önündeki defter ya da kitaptan bir şeyleri yazıya geçiren, koyu renk saçlı bir genç kadındır. Köylü kadın, bir Orta Avrupa köylüsünün de yapabileceği gibi, başını gevşekçe bir örtüyle bağlamış, kolları sıvalı, hasat balyasını kaldırmaya hazırlanan, çilekeş ifadesi yine genç ve koyu renk saçlı bir kadındır.

Öğretmen, ikisi kız gibi görünen üç çocuğun önünde bir haritaya işaret etmektedir; yine koyu renk saçlı ve gençtir, beyaz bir önlük giymiştir. Harita, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının ortasında Türkiye'yi merkez alır. Her yere eşit uzaklıkta duran Türkiye'nin ve diğer ülkelerin sınırları belli değildir. Ancak öğretmenin işaret ettiği yerde Ankara'nın durduğunu görmek zor değildir. Öğretmen Ankara'nın Türkiye'nin yeni merkezi olduğunu sadece çocuklara değil, pula bakan bizlere de gösterir gibidir. Mekân, pul üzerinde

16 Chapman hakkındaki ilginç bir ayrıntı, ikinci evliliğinden önce yaptığı bir sözleşmedir. Sözleşmeye göre Chapman, her yıl altı ayını kadınların oy hakkı için mücadeleye ayıracaktır.

Türkiye'de ve dünyanın başka yerlerinde bir kadın olarak var olmak, sizi çevreleyen kalın ve karmaşık bir söylem tabakasının ortasında kıpırdayamamaktır bazen. Ne yapsanız yanlış, hangi yöne adım atsanız hatalı olabileceğiniz bir çemberin içine sıkışırırsınız. Lévi-Strauss, hem bir gösteren, hem bir değer olan kadının tarihsel olarak kendi imgesini biçimlendirmekte pek de etkili olamadığını söyler. Bir simge, kendi kaderini ne ölçüde tayin edebilir? Kadın toplumsallığının denetimi, tarihin her anında ve her ikliminde iktidarın en vazgeçilmez kanıtlarından biri olmuşsa da, modernleşmesini Batılılaşma rengine yaşıyan ülkeler ve kültürlerde kadın çok daha merkezi bir önem arz ediyor görünmektedir.

Kadın bedenleri, birer değiş tokuş nesnesi olmaktan kurtulsa da bir bütünün simgeselliğini yüklenirler. Yalnızca biyolojik ve toplumsal yeniden üretimin vazgeçilmez araçları olmaktan çıkıp birer özne konumuna varmak için uzun bir yol katetmeleri gerekir. **Tarih ve Toplum**'un elinizde tuttuğunuz sayısı, kadınları çevreleyen o kalın söylem tabakasının özellikle Türkiye'deki katmanlarına ışık tutmayı başaran yazılardan oluşmuştur. Bu sayıya kulak verdiğiniz, sayfalarında farklı disiplinlerin olduğu kadar farklı söylemlerin de birbirleriyle konuştuğunu duyacaksınız. Tarihin yanı sıra, felsefe, sosyoloji ve psikanalizin yöntemleriyle çalışan araştırmacıların ve onların bu disiplinlerden de bağımsız olarak taşıdıkları farklı bakış açılarının zenginliğinin, çoğul bir kadın varoluşuna karşılık gelen bir zenginliği simgelediğini düşünüyoruz (İşte yine o simgesellik!).

Sırayla gitmek gerekirse Arzu Öztürkmen'in yazısı, 1914 yılında basılan bir egzersiz kitabını inceleyen kadın bedeninin nasıl olması gerektiğine dair kurguların tarihselliğini gözler önüne seriyor. Günümüzde pek çok kadının maruz kaldığı, bedeninin nasıl olması gerektiği konusundaki baskı ve çektikleri acı düşünüldüğünde gerçekten üzerine düşünülmesi gereken bir alanın kapılarını aralıyor. Hatice Gülcan, yaratıcı bir İranlı kadınla tanıştırıyor bizi; 1935-1967 yıllarında yaşamış olan şair ve sinemacı Furû-i Ferruhzâd'ın kadınların sıkıştırıldıkları yerden kurtulmak için gösterdikleri çabanın ne denli hayati olabileceğini gösteren, ismi kadar büyüklü hayat hikayesini anlatıyor. Yavuz Selim Karakişla'nın 1. Dünya Savaşı sırasında (1916) kurulan Kadınları Evlendirme Cemiyeti'yle ilgili araştırması, Müslüman Osmanlı kadınlarının çalışma hayatına katılmasını sağlamak için kurulan bu cemiyetin, kadınları evlendirme cemiyetine nasıl ve neden dönüştüğünü anlatıyor. Bu gelişmelerle birlikte, toplumun sosyal yaşamında oluşan değişikliklere, yıkılan tabulara şahit oluyoruz. Makaleye ek olarak verilen evlenme ilanları ise, dönemin tablosunu çizmeye yardımcı oluyor.

Elif Ekin Akşit, Türkiye'de kadın ve millet kavramlarının içiçe geçtiği bir figür olarak karşımıza çıkan Halide Edip Adıvar'ın tutkusunun izini sürerek bizi farklı bir okumaya çağırıyor. Zeynep Direk,

OKURLARA MEKTUP

BİRSEN TALAY
NAZLI ÖKTEN

Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin ilk kadın felsefecilerinden Bedia Akarsu'yu ele aldığı çalışmasında, insan düşüncesini, birey ve kadın kategorileri etrafında tartışarak Akarsu'yu ilk Türk feminist felsefeci olarak niteliyor. Bella Habib, psikanalize giden yolda Freud'a ışık tutan kadın hastalarını anlattığı yazısında, sadece kadınlık değil hastalık kategorisini de, her türden etkenlik-edilgenlik ilişkisini de sorgulamamızı sağlayacak ipuçları

ni veriyor. İpek Merçil, düşünen, düşündüğünü yazarak ifade eden İslâmcı kadınların macerasını takip eden yazısında, farklı varoluş biçimlerinin getirebileceği sorgulama alanlarını gözler önüne seriyor. Yıldız Ramazanoğlu, yazısında kendilerini Müslüman olarak tanımlayan kadınların feminizme mesafesinin kökenlerine işaret ediyor. Feyza Ak'ın Türkiye'den Fransa'ya göç etmiş kadınlara dair araştırması ise, kadınlığın "öteki ülkesinin" başka bir ülkenin sınırları içinde nasıl yeniden kurgulandığını açıklıyor. Özlem Kumrular, bizi İspanya'ya, imparatoriçe Isabel de Portugal'a götürüyor. V. Carlos'un, yönetimi ona devrederek İspanya'dan ayrılmasıyla Isabel "Türk tehlikesi" ile karşı karşıya gelir. Ve Carlos'a yazdığı mektuplarda hep bu konuyu dile getirir. "Yeni çağın en güzel imparatoriçesi"nin bu mektuplarını sunuyoruz sizlere.

Aynı zamanda bu sayımızın konuk editörü Nazlı Ökten ise, 1935 yılında Türk Kadınlar Birliği tarafından İstanbul'da gerçekleştirilen uluslararası kongreye dünyanın dört bir tarafından katılan kadınların deneyimlerini sorguluyor. Kongre sırf bu nedenle önem kazanırken, hemen ardından Türk Kadınlar Birliği'nin kapatılmasıyla daha da önem kazanıyor. Makale, tam da bu temel

üzerine kurulmuş. "Tarihin küçük pencereleri" olarak tanımlanan kongre pulları ise döneme ve kadınlara "bakmak" için kullanılıyor. Bu nedenle, bu önemli "pencereleri" dergimizin kapağına da taşıdık. Güneş Çelikkol ise, "Tarihin O Kadın Sureti" başlıklı yazısında "Herstory" çalışmalarının genel bir muhasebesini çıkarmaya çalışıyor. Kitabiyat'ta Tuba Akıncılar Onmuş "Yerli Bir Feminizm Mümkün mü?" başlıklı yazısında Sel Yayıncılık'tan çıkan bir derlemeyi ele alıyor.

Turgut Kut'un hazırladığı "Ah Mine'! Garaib" adlı köşede İstanbul'daki kadınların giyimi ve buna karşı yapılan müdahalelere yer veriliyor. Kitap Dağarcığı'nda Orhan Koloğlu kadın kitaplarından bazılarını tanıtıyor.

Okurlarımız mart sayılarımızı kadın tarihine ait yazılara ayırdığımızı artık biliyor. Bu gelenekselleşen çizgide, yazarlarımız da bu konudaki çalışmalarını bizlere gönderiyor. Bu gelişme, doğrusu bizi çok memnun ediyor ancak dergiyi bir forma arttırmamıza rağmen gelen diğer yazıları bu sayıya sığdıramadık. Bu nedenle de Abdullah Uçman, Birsen Talay, Kahraman Bostancı, Orhan Koloğlu, Eser Tutel, Kemal Yakut, Yavuz Selim Karakişla ve Orhan Türker'in yazılarını dergimizin nisan sayısında yayımlayacağız.

Nisan'da buluşmak dileğiyle.

